

Wincenty Urban

Ks. Profesor Alfons Schletz - twórca naukowego organu dla dziejów Kościoła w Polsce

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 25/3-4, 214-217

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

generała zakonu Marii H. Beccarii list datowany dnia 28 maja 1599 roku, w którym broni zdecydowanie integralności granic polskiej prowincji¹⁰. Dostrzega, iż całość sporów nie wypływa z czystych intencji kierujących się dobrem zakonu i Kościoła. Integralność i nienaruszalność aktualnego podziału administracyjnego polskiej prowincji, w jego opinii, jest jedynie słusznym i właściwym rozwiązaniem toczących się sporów. Dlatego też prosi generała zakonu o załatwienie tej sprawy właśnie w takim duchu.

Wspomniany wyżej Antonin z Przemyśla skarżył się z kolei temuż generałowi na niewdzięczność Mikołaja z Mościsk, któremu klasztoru ruskie ofiarowały przeorstwo lwowskie i wilkamiat kontraty ruskiej, on zaś opowiedział się, za krzywdzącą decyzją papieża¹¹. Stanowisko regensa krakowskiego zawsze było jednoznaczne, i nie miały na nie wpływu nawet czynniki natury osobistej; ewentualne szanse administracyjnej kariery zakonnej.

Załadnienie, czy od strony prawnej, zakończenie sporu prowincji polskiej z klasztorami wschodnimi przez papieża Klemensa VIII brewe z dnia 30 lipca 1601 było tylko oddaleniem faktów, które i tak miały nastąpić. W wyniku tych decyzji utworzono na miejsce prowincji ruskiej św. Jacek małą kongregację złożoną tylko z 6 klasztorów ze Lwowem na czele. Ostateczne jednak, jeszcze za życia Mikołaja z Mościsk, w 1612 powołano osobną ruską prowincję w granicach o wiele mniejszych niż z 1597 roku. Natomiast z klasztorów spornych utworzono kontraktę ruską w ramach prowincji polskiej¹².

Bez wątpienia stanowisko Mikołaja z Mościsk było dość ogólnym i powszechnym odniesieniem dominikanów polskich do wszelkich tendencji separatystycznych. Regens krakowski był odzwierciedleniem ogólnego stylu myślenia władz prowincji polskiej. W całości procesów z końca XVI wieku okazał się on postacią bardzo wpływową i znaczącą, nacechowaną jednocześnie pozytywnymi cechami osobowościowymi.

Ks. Andrzej F. Dziuba

**Ks. Profesor Alfons Schletz — twórca naukowego
organu dla dziejów Kościoła w Polsce**

Dnia 27 marca 1981 roku pożegnał świat w Krakowie ks. Profesor dr Alfons Schletz „w 70 roku życia, 53 roku powołania zakon-

¹⁰ *Epistolae Summorum Pontificum, Archiepiscoporum et Episcoporum, Illustrissimorum Magistrorum Ordinis, Commissariorum (...)* 1596—1602, dokument nr 150 — ArDomKr rps Pp 52.

¹¹ Pp 51 dokument nr 87.

¹² Por. J. Kłoczowski, *Wielki zakon XVII-wieczny Rzeczypospolitej u progu swego rozwoju. Dominikanie polscy w świetle wizytacji generalnej z lat 1617—1619*, NP 39(1937) 151; Tenże, *Rozwój dominikanów w państwie polsko-litewskim w XVII—XVIII wieku*, STNKUL 19(1970) 70.

nego, 45 roku kapłaństwa oraz w 35 roku swej pracy redaktorskiej, po wydaniu drukiem 56 tomów *Naszej Przeszłości*. Odszedł „szczerzy Lwówianin z serca i zamiłowania”.

Dziesięć lat przedtem (19 czerwca 1971 roku) napisał do ks. Alfonsa Schletza jako redaktora wymowne słowa ks. Stefan kardynał Wyszyński, który od początku śledził jego wysiłki wydawnicze i na swój sposób je wspierał, że ks. Schletz jako redaktor kroczył „skalistą drogą” w realizacji podejmowanych zamiarów (Por. *Nasza Przeszłość* 36: 1971 s. 7). Słowa te wyrażają wielką prawdę życia człowieka, który umiłowal kulturę swego Narodu, chciał jej służyć rzetelnie, a nie zawsze miał środki ku temu.

Zanim dotkniemy tej znojnnej drogi ks. Alfonsa Schletza, wyjątkowej postaci w dziejach teologii katolickiej w Polsce XX wieku, musimy przypomnieć z kart naszej ojczyznej historii garsteczkę wiadomości z tej dziedziny.

Okres porobiorowej niewoli naszego Narodu nie stwarzał warunków odpowiednich dla twórczości naukowej i wydawniczej, ale raczej czynił wszystko, aby ją uniemożliwić. Dopiero z chwilą odzyskania niepodległości w 1918 roku nastąpiły bardziej sprzyjające ku temu warunki i możliwości. I tak niezmiernie zasłużony dla nauki historycznej w Polsce, ks. Jan Fijałek, profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, a później w Krakowie, już w 1917 roku założył z okazji ogłoszenia *Kodeksu Prawa Kanonicznego* specjalne Towarzystwo im. Papieża Benedykta XV, które zaczęło wydawać czasopismo *Polonia Sacra*, poświęcone badaniom historii Kościoła, prawa kanonicznego i literatury teologicznej w Polsce. Wychodziło ono w latach 1918—1921, ale z braku środków finansowych przestało wychodzić. Tenże, wspomniany już, wysokiej miary profesor i niezłomowany badacz kościelnej przeszłości w naszym kraju, ks. Jan Fijałek, w 1926 roku rozpoczął wydawanie własnego periodyku *Nova Polonia Sacra*, który do roku 1939 wyszedł trzy razy. W Wilnie zainicjował w 1923 roku ks. Bolesław Wilamowski wydawanie *Kwartalnika Teologicznego Wileńskiego*. Ukazywał się on do roku 1927. Warto tu jeszcze dodać, że w 1923 roku zorganizowano Polskie Towarzystwo Teologiczne, które miało swój organ *Przegląd Teologiczny*. W roku 1931 ks. profesor Aleksy Kławeł ze Lwowa, dokonał zmiany tytułu tegoż organu na *Collectanea Theologica*, które miały drukować prace w językach obcych, aby przez to udostępnić obcym obraz teologii polskiej.

Nastał potem czas grozy i udręki. Przyniósł ją rok 1939. Po ciężkich doświadczeniach okupacyjnych 1939—1945, jakim poddana była kultura i nauka polska, nadeszły nowe warunki pomyślności, powstały wówczas bardzo pożyteczne pisma z zakresu historii kościelnej. Pragniemy wymienić *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* pod redakcją ks. profesora Stanisława Librowskiego, który w latach 1959—

1981 wydał 40 tomów, dobrze zasłużonych dla „nauki i kultury”. Od roku 1964 umieszczają też ciekawe rozprawy i przyczynki *Roczniki teologiczno-kanoniczne*, organ Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Największe jednak uznanie bezsprzecznie osiągnęła *Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*, w której „Słowo od Redakcji” podpisano w Krakowie 8 września 1946 roku i zapewniono w nim, że „wszystko zatem, co tylko ma związek z historią kultury katolickiej w Polsce, stanie się przedmiotem zainteresowań naszych i badań”.

Nasza Przeszłość — to dzieło wysiłków, zamiłowania i poświęcenia ks. profesora Alfonsa Schletza. Spoglądał on własnymi oczyma na potworne i bezlitosne niszczenie pomników i pozostałości polskiej kultury w czasie okupacji. Niszczono dzieła sztuki, zbiory archiwalne i biblioteczne. Powziął on wówczas śmiałą myśl ratowania i ocalenia ich przed dewastacją, spustoszeniem, grabieżą i zagładą. Taka była zasadnicza geneza tego odważnego przedsięwzięcia ks. Alfonsa Schletza. W latach 1946—1981 zdołał wydać 55 tomów o bogatej treści i tematyce kościelnego życia w Polsce. Borykał się niezmiernie z przeszkodami. Znajdował jednak zawsze ogromnie życzliwych i oddanych dobrych ludzi, mających pełne zrozumienie dla tej idei i poparcie.

Ks. profesor Alfons Schletz był synem Pomorskiej Ziemi. Urodził się 29 marca 1911 roku w Ostrowitem koło Chojnic, w diecezji chełmińskiej. Z domu rodzinnego wyniósł gruntowne wychowanie i miłość Kościoła. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Ostrowitem i w Chojnicach. Gimnazjum Państwowe, typu klasycznego, rozpoczął również w Chojnicach. Równocześnie kontynuował nauki muzyczne. W roku 1927 wstąpił do Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo. Był to krok przełomowy w jego życiu. Zgodnie z praktyką i możliwościami zakonnymi pobierał dalsze nauki w zakresie gimnazjalnym w Wilnie i Krakowie. Dnia 27 września 1930 roku złożył śluby wieczyste. W 1932 roku złożył egzamin dojrzałości i został studentem Instytutu Filozoficzno-Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu. Wykazał w czasie studiów zamiłowanie historyczne i misjologiczne.

Po odbyciu przepisanych studiów otrzymał w Krakowie — Stradomiu święcenia kapłańskie z rąk ks. biskupa Stanisława Rosponda, sufragana krakowskiego, w dniu 20 grudnia 1936 roku.

Po święceniach władze zakonne skierowały młodego kapłana w charakterze wikariusza do Lwowa, misjonarskiej parafii przy kościele św. Zofii. Wnet został prefektem Gimnazjum Sióstr Benedyktynek i kapelanem Szpitala Powszechnego i Klinik Uniwersyteckich.

Przy wyteżających pracach duszpasterskich nie zamiedbał dalszych studiów, dla których we Lwowie, środowisku bardzo prężnym, miał sprzyjające warunki. Dzięki zdecydowanej woli i pilności w 1938 roku uzyskał stopień magistra teologii na podstawie pracy pt. Działal-

ność wizytatorska księdza Józefa Jakubowskiego w latach 1796—1814, pisanej pod kierunkiem ks. profesora Józefa Umińskiego. Między znakomitym profesorem historii, księdzem Umińskim, a chłonnym na wszelkie przejawy nauki uczniem zrodziły się szczerze węzły przyjaźni. Ta praca była drukowana pod tytułem *Działalność naukowo-oświatowa ks. Józefa Jakubowskiego* (Lwów 1939). Ks. Alfons Schletz nie spoczął w naukowym wysiłku i w ciężkich warunkach, zaczynającej się okupacji, w roku 1939 zdobył na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie stopień doktora filozofii w oparciu o pracę *Józef Jakubowski, żołnierz i kapłan (1743—1814)*, drukowaną w Krakowie w 1945 roku. Promotorem jego był profesor Stanisław Lempicki.

Z nastaniem okupacji ks. Schletz oddał się szczerze pracy duszpasterskiej i wychowawczej, ratując młodzież przed wykołajaniem i moralnym załamaniem. W roku 1942 zorganizował Żeńską Sodalicję Mariąńską, wydawał miesięcznik sodalicyjny *Królowej swej*, prowadził tajny teatr młodzieżowy w Sodaliskowie oraz nauczanie w tajnych kompletach.

Z chwilą nastania wolności na polskiej ziemi w 1945 roku przybył do Krakowa i tutaj został profesorem historii Kościoła w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy. Oprócz historii Kościoła wykładał jeszcze historię sztuki kościelnej, misjologię, patrologię. Dojeżdżał z wykładami w latach 1947—1950 do Seminarium Duchownego w Kielcach.

W 1947 roku ks. Alfons Schletz habilitował się na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego w oparciu o pracę *Współpraca Misjonarzy z Komisją Edukacji Narodowej (1773—1794). Przyczynek do historii kultury oświaty w Polsce* (Kraków 1946).

Kolokwium habilitacyjne miało miejsce 21 maja 1946 roku.

Przy obowiązkach profesorskich był równocześnie duszpasterzem Siostr Augustianek.

Trudem ks. Alfonsa Schletza stanął w Krakowie, przy ulicy Strzelnica 6, okazały dom jako Instytut Badań historii Kościoła w Polsce i Wydawnictwa *Nasza Przeszość*.

Celem pogłębienia naukowego odbył podróże do krajów Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i Południowej.

Złamany chorobą — ks. Alfons Schletz — odszedł, ale pozostawił pomnik dla dziejów Kościoła w Polsce — organ *Nasza Przeszość* i Instytut Badań historii Kościoła, przez to przysłużył się znakomicie naszej ojczyźnej i kościelnej kulturze.

Bp Wincenty Urban